Cristinel Sava

CONSIDERAȚII FILOLOGICE ŞI LINGVISTICE PRIVIND O CAZANIE MANUSCRISĂ DE LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

Lucrând la corpusul însemnărilor de pe cartea veche românească din colecțiile Bibliotecii Academiei Române, am identificat pe un exemplar dintr-un *Strastnic* tipărit la Blaj în 1753 o cazanie funebră manuscrisă, ce poartă titlul *Cazanie oamenilor celor morți*. Publicăm în rândurile de mai jos textul acestei cazanii însoțit de scurte considerații filologice şi lingvistice.

CONSIDERAȚII GENERALE

Orațiile funebre cunosc o largă dezvoltare şi răspândire în literatura românească veche. De exemplu, numai pentru arealul transilvan, Ana Dumitran a adunat circa 70 de manuscrise pentru secolele al XVI-lea – al XVIII-lea[1]. La aceste manuscrise se adaugă şi tirajele unor tipărituri foarte populare, cum ar fi cele două astfel de colecții publicate în secolul al XVII-lea de protopopul Ioan Zoba din Vinț (*Sicriul de aur*, Sebeş, 1683, şi corpusul de şase predici funebre cunoscut sub numele de *Cazanii la oameni morți*, tipărit în 1689 ca anexă a *Molitvenicului* publicat la Alba Iulia), urmate apoi, în secolul al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea, de *Didahiile* lui Antim Ivireanu, între care se numără şi orații funebre, şi de cele două colecții de predici publicate de Samuil Micu (*Propoveduirea sau învățătura la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784) şi Petru Maior (*Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Buda, 1809)[2]. Date fiind atât necesitatea unei astfel de compoziții, cât şi apetența publicului pentru ea (participanții la slujba de înmormântare), omilia funebră (denumită *[s]cazanie*, *învățătură*, *cuvânt*, *iertăciune*, *propovedanie*, *poveste*[3]) nu doar că este printre cele mai copiate tipuri de texte[4], ci ea şi evoluează în timp, aceeaşi compoziție, în copieri succesive, suferind modificări în funcție de necesități.

[1] Pentru o discuție pe larg şi inventarul manuscriselor, a se vedea Ana Dumitran, *Poarta ceriului*. Studiu introductiv de preot Jan Nicolae, Altip, Alba Iulia, 2007.

[2] Jan Nicolae, *Studiu introductiv*, în Ana Dumitran, *Poarta ceriului*, p. XVII.

[3] Ana Dumitran, *Poarta ceriului*, p. 15.

[4] Conform studiului introductiv la cartea Anei Dumitran, 10% dintre manuscrisele inventariate de G. Ştrempel în colecțiile Bibliotecii Academiei Române ar fi cuvântări funebre (Jan Nicolae, *Studiu introductiv*, în Ana Dumitran, *Poarta ceriului*, p. XVI).

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

În ce priveşte repertoriul de predici, Atanasie Popa, analizând un număr de 28 de manuscrise dintre anii 1650 şi 1750, a identificat 16 tipuri care au circulat în această perioadă[5]. Ana Dumitran, extinzându-şi analiza la un număr mai mare de manuscrise şi la un interval mai larg, a identificat 23 de tipuri. Dintre predicile individuale, unele au circulat mai intens (în special cele publicate de Ioan Zoba din Vinț împreună cu *Molitvenicul* din 1689[6]). Cazania descoperită de noi face parte din rândul compoziţiilor cu o distribuire mai restrânsă, ea fiind identificată de Atanasie Popa (tipul XI în clasificarea acestuia, tipul V în clasificarea Anei Dumitran) doar în două manuscrise: ms. 73 de la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj, şi un manuscris al popei Ion din Agârbiciu, din 1750, aflat la Biblioteca Judeţeană „Astra" din Sibiu (astăzi purtând cota CM 26)[7]. Al treilea manuscris care conține cazania de față este descris de D. Fecioru într-o fasciculă din catalogul Bibliotecii Sf. Sinod publicată în 1965[8]. Manuscrisul este un miscelaneu de la sfârşitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea[9] şi poartă numărul 142 în catalogul publicat de D. Fecioru, însă, în catalogul actual al Bibliotecii Sf. Sinod, are cota II 106. La aceste trei exemplare se adaugă acum şi exemplarul descoperit de noi.

CONSIDERAȚII FILOLOGICE

Descrierea textului. Exemplarul pe care se află copiată cazania poartă cota CRV 290, dubletul 1, şi este o tipăritură în format in 2°, cu dimensiunile de 33 × 20 cm. Exemplarul este foarte deteriorat, coperțile şi cinci file de la sfârşit nemaifiind prinse în legătura originală, aceste ultime file fiind şi extrem de uzate în special în partea de jos. Întrucât se termină pe versoul ultimei file a tipăriturii, care aşa cum am spus este deteriorată, textul cazaniei nu poate fi reconstituit pe partea de final şi

[5] Atanasie Popa, *Contribuții la literatura română veche: Cazanii la oameni morți, din 1689*, Cluj, 1964, în CRV 87A, p. 27–43 (numerotație în creion). Aceeaşi contribuție este publicată, sub titlul: *Cazanii la morți din 1689. Contribuții la bibliografia românească veche*, în „Mitropolia Banatului", XXIV, 1974, nr. 1–3, p. 66–79, însă aici, dintr-o eroare, tipul VIII este omis cu totul, numărătoarea sărind de la VII la IX.

[6] De exemplu, pentru fiecare dintre primele trei cazanii din addenda lui Ioan Zoba din Vinț Ana Dumitran a identificat între 22 şi 30 de copii, unele dintre acestea conținând versiuni hibride ale textului (Ana Dumitran, *Poarta ceriului*, p. 380–413).

[7] Cf. Atanasie Popa, care propune nemotivat datarea în 1708 (*Cazanii la morți din 1689. Contribuții la bibliografia românească veche*, p. 72, 77; a se vedea *infra*, nota 14).

[8] D. Fecioru, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, în „Studii teologice", seria a II-a, anul XVII, ianuarie–februarie 1965, nr. 1–2, p. 88–99.

[9] Datarea se bazează doar pe grafie, neexistând alte elemente ajutătoare în acest sens. Datarea lui în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este valabilă doar pentru prima parte a textelor, din rândul cărora face parte şi cazania noastră, dat fiind că în a doua parte grafia se schimbă, fiind o grafie de tranziție, cursivă, specifică secolului al XIX-lea. Probabil că acest manuscris nu a fost de interes pentru Atanasie Popa întrucât era din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea, iar el a avut în vedere doar textele din perioada 1650–1750; altfel, nu se explică de ce l-a omis din bibliografia articolului său.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

uneori la capăt de rând, motiv pentru care am apelat pentru întregiri la cea mai apropiată versiune a textului din celelalte trei disponibile, şi anume cea din manuscrisul cu cota CM 26 de la Biblioteca Județeană „Astra" Sibiu (pentru o discuție privind asemănările dintre cele două manuscrise, vezi *infra*).

Cazania începe de pe interiorul coperții I, continuă pe fila liminară (ambele fețe) şi se termină pe versoul ultimei file a tipăriturii, acoperind în total patru pagini. Este, prin urmare, un text de dimensiuni medii pentru o astfel de compoziție. Nu există margini albe lăsate, copistul fructificând tot spațiul oferit de paginile respective; chiar şi în aceste condiții, textul cazaniei nu a putut încăpea integral. Pe baza comparației cu varianta din manuscrisul sibian, am identificat omisiunea unui paragraf consistent de la final şi a unei mici porțiuni din paragraful care îl preceda pe acesta. Redăm mai jos finalul lipsă, aşa cum îl regăsim în manuscrisul CM 26, f. 14$^{r\text{-}v}$[10]:

„«… sau a*m* luat de la cineva cu nedireptu*l*, au în cumpărare sau în vândzare, au doră a*m* răma*s* cuiva datoriu şi n-a*m* plăti*t*, au doră a*m* amăgit pre cineva în vrun fel de lucru cu nedireptul», acmu să rogă să faceți bine toți creştini<i> carii sânteți aicea să răspundză ca să fie împăcăciune şi iertăciune acestui suflе*t* şi pre acest pământ, şi înainte lui Dumnedzeu.

Pentru aceaea, acmu şi acest creştin răpăusa*t* stând înainte casei lui ceea pieitore şi trecătore, să rogă cu cuvântu*l* Tatălui şi a Fiiului şi a Duhului Sfânt celor bătrâni ca fraților, aşijderea şi celor mai tineri ca feciorilor miei: «Să fa<ce>ți bine / să mă iertați. Aşijderea iară mă întorc de mă rog şi giupâneselor satului, şi celor bătrâne ca maicelo*r*, şi celo*r* mai tinere ca sororilor mele, şi iarăşi mă rog soțului mieu celui drag că ştiu c-a*m* petrecu*t* într-această lume cu gâlceavă şi fără vină l-a*m* dosădi*t* cu toiag şi cu cuvinte grele l-a*m* amărât şi iertăciune nu mi-a*m* cerşut. Ce mă rog acmu să mă ierte şi dumnea-sa. Şi iară mă rog feciorilor miei şi fetelo*r* mele grăind: – Ştiu, fii<i> mie<i> cei dragi, că în viiața mea de multe ori v-a*m* bătut, v-a*m* dosădit şi cu cuvinte grele v-a*m* călca*t*, cu vină şi mai mult fără de vină. Ce mă rog, fii<i> miei cei dragi, ca să fa<ce>ți bine să mă iertați, ca să fie iertăciune şi să mărg ierta*t* înaintea lui Dumnedzeu şi ca să vă iarte şi pre voi milostivul Hristos, sfinții sa, întru veacii de veacii, amin»".

Predica se adresează „creştinilor blagosloviți" adunați la „petrecania" unui „boieriu sau frate"[11], începând cu un citat din *Epistola către evrei* XIII, 14, conform

[10] Pentru a nu aglomera aparatul de subsol, în cadrul exemplelor din manuscrisul nostru sau din alte manuscrise nu am mai inclus notele privind grafia diferitor cuvinte.

[11] În text, în paragraful de început, expresia apare în forma „boieriu sau fămeie", însă trebuie să fie o greşeală, având în vedere că, pe parcursul textului, expresia se repetă de două ori în forma „boieriu sau frate", iar iertăciunile de final sunt rostite de un bărbat către familia sa. În plus, trebuie să ținem cont că aceste cazanii de îngropăciune erau diferențiate pe sexe şi vârste, existând şi cazanii pentru muieri sau pentru coconi mici. O altă posibilitate ar fi ca persoana care a copiat textul să fi intenționat să transforme această cazanie într-una potrivită pentru înmormântarea atât a bărbaților, cât şi a femeilor, dar să fi modificat sintagma doar la începutul cazaniei. Oricum, faptul că textul cazaniei este destinat pentru slujba de îngropare a unei persoane de sex masculin este învederat şi de sintagmele corespondente din celelalte trei manuscrise: „creştin răpăusat" (CM 126 „Astra" Sibiu), „boiariu" (ms. rom. 73 BAR Cluj), „boieriu de cinste" (ms. II 106 Biblioteca Sfântului Sinod).

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

căruia, pe acest pământ, nu avem nimic care să dăinuie. Prin urmare, dat fiind că toate pier, ar trebui ca omul să se îngrijească să întâmpine moartea pregătit. Urmează apoi descrierea contrastului dintre soarta drepților şi soarta păcătoşilor după moarte. Cea mai mare parte a cazaniei descrie momentul imediat următor morții, când sufletul iese din trup şi este întâmpinat atât de duhurile cele rele, cât şi de îngerii lui Dumnezeu şi i se pun în cumpănă faptele rele şi faptele bune. Pe baza acestui tablou, se accentuează importanța facerii de fapte bune în această viață, care este scurtă şi imprevizibilă (o altă idee subliniată în câteva rânduri). Dacă predomină faptele rele, atunci sufletul este trimis în focul nestins, chinuit de diavoli; dacă în schimb au câştig de cauză faptele bune, este primit înaintea lui Dumnezeu şi, după ce i se închină lui, este trimis în „chimpi<i> Edemului, la loc de odihnă, până la zua [d]e județ". Odată cu acest tablou luminos, se încheie partea de persuasiune şi îndemnuri la o viață bună, textul terminându-se cu fragmentele în care răposatul îşi cere iertare de la cei rămaşi în urmă.

Familia de manuscrise. Textul cazaniei de față se mai găseşte, după cum am spus, în alte trei manuscrise:

a) ms. rom. 73 de la Biblioteca Academiei, filiala Cluj (f. 3^{r}–10^{r}) – un *Molitvelnic* din cca 1716[12], cel mai vechi, din câte se pare;

b) CM 26 de la Biblioteca Județeană „Astra" (f. 9^{r}–14^{v})[13] – un miscelaneu din prima jumătate a secolului al XVIII-lea[14];

c) ms. II 106 de la Biblioteca Sfântului Sinod (f. 17^{r}–19^{v}) – un miscelaneu de texte funebre din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Acesta cuprinde o versiune augmentată a cazaniei, conținând în plus diverse inserții de texte biblice şi

[12] Atanasie Popa îl datează în 1694 (*Contribuții la literatura română veche: Cazanii la oameni morți, din 1689*, p. 27, şi *Cazanii la morți din 1689. Contribuții la bibliografia românească veche*, p. 72; cf. Dumitran, *Poarta ceriului*, p. 42) şi indică cu totul alte file: p. 5–7 şi 17–19. Am reținut datarea Anei Dumitran.

[13] Ana Dumitran indică greşit fila de început: 11^{r}.

[14] Pe baza posibilei confuzii între slovele і şi ѵ, Atanasie Popa corectează (inclusiv pe manuscris) o însemnare a copistului (de pe f. 23^{v}) care conține indicații privind datarea şi localizarea: „Scris-a*m* această cazanii la toată vârsta de oamen<i> morți eu, smeritu*l* între preoț popa Io*n* de l<a> Agribici [= Agârbiciu] întru număru*l* anilo*r* de la Hristos 1750, în luna lui cocari [= iulie], în 28 zile, din su*s* de Gilău". De asemenea, îl plasează pe popa Ion în Feneşel (= Finişel), deşi localitatea de origine a copistului este de fapt Agârbiciu, aflată în partea central-vestică a jud. Cluj. Motivul acestor corecturi ține de ultimul detaliu specificat în însemnarea de la f. 23^{v}, şi anume că textele respective au fost copiate de popa Ion din Agârbiciu pe când se afla „din sus de Gilău"; or, pe aceeaşi filă, Atanasie Popa scrie cu creionul că „poate să fie în 1708 fiindcă popa Ion are un mss. din 1728, când a fost la Feneşel-Gilău", iar Finişel se află la aproximativ 16 km mai sus de Gilău pe drumul care vine dinspre Agârbiciu. Datarea propusă cu titlu de posibilitate de Atanasie Popa (şi reluată de autor în contribuțiile publicate ulterior) este preluată şi în Mircea Avram, *Cartea românească manuscrisă*, Biblioteca „Astra" Sibiu, Sibiu, 1970. Cf. Dumitran, *Poarta ceriului*, p. 49. Considerăm însă că însemnarea este suficient de citeț scrisă pentru a nu lăsa dubii privind ultima slovă-cifră din grupajul de trei care marchează anul: este slova ѳ, deci însemnarea datează din 1750. Datarea aceasta este însă valabilă doar pentru trei dintre textele miscelaneului, restul fiind copiate de alte mâini, „deci la date diferite, dar în acelaşi areal geografic" (Dumitran, *Poarta ceriului*, p. 49). Dat fiind că textul cazaniei precedă textele copiate de popa Ion din Agârbiciu, se poate presupune că a fost copiat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

un pasaj în care se enumeră toți marii lideri politici şi militari ai lumii antice (Nabucodonosor, Artaxerxe, Alexandru Macedon, Dariu, Por, Decius, Diocleţian etc.), arătându-se că, în ciuda ambițiilor lor, au murit cu toții. De asemenea, ultimul paragraf cu iertăciuni, care lipseşte din textul nostru, este amplificat, în timp ce paragraful anterior (tot cu iertăciuni) este omis.

Dintre cele trei manuscrise, textul din CRV 290, dubletul 1, prezintă cele mai multe elemente în comun cu textul din CM 26. Prezentăm spre comparație câteva pasaje:

CRV II 290 D_1 (BAR)	**CM 26 („Astra" Sibiu)**	**Ms. 73 (BAR Cluj)**	**Ms. II 106 (Bibl. Sf. Sinod)**
(1) (titlu) *Cazanie oamenilor celor morți* (f. I^{v})	(titlu) *Cazanii la oamenii morți* (f. 9^{r})	(titlu) *Poveaste de la petrecanie morțiloru* (f. 3^{r})	(titlu) *Cazanie la oameni morți* (f. 17^{r})
(2) **Iată că** Dumnezeu au rânduit preoții să fie **procatoriu morților şi învățător viilor**. (f. I^{v})	**Iată că** Dumnedzeu au rânduit preauți<i> să fiie **procatorii morților şi învățătorii viilor**. (f. 9^{r})	**[√]** Dumnedzău au râ<n>duit preuți<i> să fie **protacăni**[15] **morțilo*r* şi învățetori viilor**. (f. 3^{r})	**Iată că** Dumnezeu au rânduit preoți<i> ca să fie **de învă<ță>tură oamenilor**. (f. 17^{r})
(3) Ieni căutați, **creştini**, u<n>de-i auru*l* şi argi<n>t[ul], unde-i marha, u<n>de-s cai<i> cei împodobiți **cu raf<t>uri**, u<n>de[-s] hainele cele scumpă, u<n>de-s casăle cele împodobite cu de tot binele şi înfrumsățate, u<n>de iaste **viaț[a]** aceştei lumi toate? (f. I^{v})	Ieni cătați, **creştinilor**, unde-i aurul şi argintul, unde-i marha, unde-*s* caii cei împodobiți cu **rafturi**, unde-s hainele cele scumpe, unde-s casele noastre cele împodobite şi înfrâmsăşeate cu de to*t* binele, unde iaste **viața** aceaştie lumii? (f. 9^{v})	Iani, căutați, **creştinilo*r***, unde-i aurulu şi argintu*l*, unde marha, unde-*s* caii cei podobiți **[√]**, unde hainele noastre ceale scumpe, unde-*s* casăle noastre cele podobite şi înfrâmsoşate cu de to*t* binele, unde iaste **dulceața** aceştii lumi? (f. 3^{v})	Iani căutați, **fraților**, unde-i aurul şi argintul **[√]** sau unde-i bogăție şi **viața** aceştii lumi? (f. 17^{r})
(4) **O, vai de noi, creştinilor**, dară ce **răspuns** vom da înainte înfricoşatului judeţu pen<tru> **faptele** noastre cele **spurcate** ce am făcut şi facem întru această lume **slobodă**? **Ien<i> căutați, creştinilor**, că, viind moarte la noi, ne află **negătiți, neispoveduiți, necuminecați şi cu toate faptele cele reale îngreoați**. (f. I^{v})	**O, vai de noi, creştinilor**, dară ce **răspuns** vo<m> da înainte înfricoşatului giudeț pentru **păcatele** noastre cele **răle şi spurcate** ce-am făcut în această lume **slobodă**? **Ieni căutați, creştinilor**, că moarte ne află **negăta<ți> şi neispoveduiți şi cu tote faptele cele rele îngreuiați**. (f. 10^{r})	**O, vai de noi, creştinilo*r***, da*r* ce **samă** vo*m* da înainte înfricoşatului giudeț pentru **faptele** noastre **[√]** ce a*m* făcu*t* într-aceas<tă> lume **lacomă**? **Iată** că ne află moarte **negătiți şi cu toate faptele cele rele îngreuiați**. (f. 4^{r})	**Deci numai ce iaste vai de noi**, dară ce **răspuns** vom da înaintea înfricoşatului giudeț pentru **păcatele** noastre cele **reale şi spurcate** ce-am făcut într-a aceasta lume **slobodă**? **Iani căutați, creştinilor,** că moarte ne află **neispoveduiți şi negrijiți şi cu toate păcatele îngreoiat**. (f. 17^{v})

[15] Altă variantă a substantivului *procator*.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

(5) Iată că **întru această lume** cum am fi un ceas, aşă ne îndulcim, iară **în veacul ce vine** în vecie **ne vom amărî** şi ne vom **munci** în focul nestins **pentru păcatele noastre**. Iară direpţi<i> să vor lumina şi să vor vesăli **în vecie** şi păcătoşi<i> **să vor întuneca** şi vor fi legaţi de mâni şi <d>e picioare şi vor fi arunc[a]ţi în matca foculu<i> **nestins**. (f. I^{v})	Iată, **în această lume** un ceas ne îndulcim, iară **în ceaea lume** în veaci **ne vom amărî** şi ne vom **munci** în focul nestins **pentru păcatele noastre**. Iară direpţii să vor lumina şi să vor v<e>seli **[√]** şi păcă<to>şii **să vor întuneca** şi vor fi legaţi de mâni şi de picioare şi vor fi aruncaţi în matca fo/cului **nesti<n>s**. (f. 10$^{r–v}$)	Iată, u*n* cea*s* ne îndulci*m* **într-această lume**, iară **într-acea lume** în veaci **ne vo*m* amărî** şi ne vo*m* **chinui** în focu*l* nestâns **[√]**. Derepţii să vo*r* lumina şi să vor veseli **[√]**, iar păcătoşii **să vo*r* întuneca** şi vo*r* fi legaţi de mâni / şi de picioare şi vo*r* fi aruncaţi în matca focului **nestâns**. (f. 4$^{r–v}$)	Şi **[√]** într-un ceas îndulcesc, iară **acolo** în veaci **[√]** ne vom **munci pentru păcatele noastre** în focu*l* nestâns. ***Precum scrie Marco evanghelist cap 9, stih 47: „Unde vermele lor nu doarme şi focul nu să stânge”.*** Iar drepţi<i> să vor veseli **împreună cu îngeri<i>** şi să vor lumina. **Păcătoşi<i> în iad, drepţi<i> în raiu;** păcătoşi<i> legaţi de mâni şi de picioare şi în matca // focului **[√]** aruncaţi (f. 17^{v}–18^{r})
(6) Doară a[m greş]it cuiva **cu ceva**, <au> cu gura mea sau [cu tr]upul meu, au <în> trezie sau în beţie, sa[u am lovi]t pre cineva sau **am suduit** [pre cinev]a sau am obiduit **pre [cineva** sau] **am ocărât pre cineva** […] sau am luat de la cineva […] (f. 179^{v})	Doră am greşi*t* cuiva **cu ceva** au cu gura mea sau cu trupu*l* mieu, sau în beţiie, // sau în trezviie, sau a*m* lovi*t* pre cineva sau **a*m* sudui*t*** pre cineva sau a*m* obiduit **pre cineva** sau **vru*n* sărac a*m* ocărât** sau a*m* luat de la cineva cu nedireptu*l*… (f. 13^{v}–14^{r})	Doară a*m* greşit cuiva **[√]** cu gura me sau cu trupul mieu, au în beţiie, au în trezie, sau a*m* lovi*t* pre cineva, **[√]** sau am obiduit **[√] pre vru*n* sărac**, **[√]** sau a*m* lua*t* **de la cineva** cu ne/dereptu*l* … (f. 9$^{r–v}$)	– *[Paragrafele de final sunt comprimate, enumerându-se persoanele cărora persoana decedată are a le cere iertare, fără să se mai consemneze şi lucrurile pentru care se cere iertare]*

Dintre exemplele de mai sus, cel mai clar se vede legătura dintre manuscrisul nostru şi cel de la Biblioteca „Astra” în exemplele 2, 3 şi 6 (care este şi pasajul final în manuscrisul nostru). Pe de altă parte, există suficiente diferenţe între cele două manuscrise, pasaje în care textul cazaniei noastre fie are corespondenţe în mss. 73 sau II 106, fie inovează, pentru a respinge o filiaţie directă între cele două manuscrise:

CRV II 290 D_1 (BAR)	**CM 26 („Astra” Sibiu)**	**Ms. 73 (BAR Cluj)**	**Ms. II 106 (Bibl. Sf. Sinod)**
(7) pătrecanie acestui **boieriu sau fămeie** (f. I^{v})	petreacaniia acestui **creştin răpăusat** (f. 9^{r})	petrecaniia acestui **boiariu** (f. 3^{r})	petrecanie acestuie **boieriu de cinste** (f. 17^{r})
(8) într[u] <această> lume nu avem **oraş lăcu<i>toriu**, nici **casă stătătoare** (f. I^{v})	în această lume n-avem **locaş stătătoriu**, nice **casă stătătore** (f. 9^{r})	într-aceas/tă lume nu ave*m* **oraşu stătetoriu**, nice **casă văcuitore** (f. 3$^{r–v}$)	nu avem aicea, într-această lume, **cetate stătătoare**, nice **oraş lăcuitoriu** (f. 17^{r})

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

(9) Ieni să vedem, **dacă vine moarte la noi**, ce ducem dintru această lume? (f. I^{v})	Ieni să vedem acum **[√]** ce ducem din ceastă lume? (f. 9^{v})	Să vede*m* acu*m* **[√]** ce duce*m* dintr-această lume? (f. 3^{v})	–
(10) îngridit <cu> m<r>ejile **nepăritoriului** și cu lăcomie lumi<i> aceştia **fiind înşălat** (f. II^{r})	îngrădi*t* cu mrejele **nep<e>ritoriului** și cu lăcomiia aceştie lumi **înşălătoare** (f. 10^{v})	îngrăditu cu mreje<le> **diiavolului** și cu lăcomie lumii **[√]** (f. 4^{v})	[Oame] îngrădite cu mrejile **peritoriului** și cu lăcomiile lumi<i> aceştie **înşelătoare** (f. 18^{r})
(11) O, vai de tine, sărace oame, căce nu te grijeşti până **trăieşti** pe aceas[tă] lume să te pocăieşti de păcatele tale! (f. II^{r})	O, vai de tine, sărace oame, căci nu te grijeşti până **cuşti** pre această lume să te pocăieşti! (f. 11^{r})	O, sărace oame, ce nu te grijeşti să te pocăieşti până **cuşti** pre această lume! (f. 5^{r})	O, vai de tine, sărace oame, pentru ce nu te grijeşti și să te ispoveduieşti până **eşti sănătos** în lume? (f. 18^{r})
(12) atunce **neavând mişălu suflet ce face**, fiind îngrozit de moarte și înspăimântat (f. II^{r})	atunci, **[√]** fiind îngrozi*t* de moarte și spământa*t* (f. 11^{r})	atunci, **neavând mişelu*l* suflе*t* / ce face**[16] și îngrozitu de moarte (f. 5$^{r–v}$)	și **neavând sufletul ce face**, fiind înspăimântat de moarte (f. 18^{r})
(13) Cătră îngeri ochii îş rădică și **în d[e]şert** (f. II^{r})	Cătră îngeri ochii rădică-și și **aşe grăiaşte** (f. 11^{r})	Cătră îngeri ochii îşi rădică și **aşe grăiaşte** (f. 5^{v})	Apoi cătră îngeri ochi<i> îşi rădică și **să roagă zicând** (f. 18^{r})
(14) la zioa de județ iară vei veni de **te vei băga** în trupul tău (f. II^{r})	la dzuoa de giudeț iară vei veni de **te vei întra** în trupu*l* tău (f. 11^{v})	la dzua giudeţului iară vei veni de **te vei băga**[17] în trupul tău (f. 6^{r})	la zuoa ce înfricoşată a giudeţului iară **te vei împreuna** cu el (f. 18^{v})
(15) Cine ajunge **70 de ani și pătreace de <a>junge** 80 de ani, el iaste <în> trudă și boală (f. II^{v})	Cene agiunge **[√]** la 80 de ai, el iaste // în trudă și în boală (f. 11^{v}–12^{r})	Cine agiunge **până 70 de ai și trece de agiunge** la 80 de ai, el este în trudă și în boală (f. 6^{v})	–

Într-adevăr, unele diferențe țin doar de variație lexicală (cum ar fi exemplele 8, 10 sau 11), iar altele sunt greșeli datorate copistului (exemplul 13 pare a conține o interpretare greșită a originalului de către copistul cazaniei noastre). De asemenea, altele pot fi inovații ale copistului în raport cu originalul, oricare ar fi fost acesta (exemplele 7 și 9). Sunt însă câteva pasaje corupte în ms. CM 26 (fie prin omisiuni ale copistului, fie prin erori de interpretare a originalului) în care CRV II 290, dubletul 1, prezintă text comun cu ms. 73 (a se vedea exemplele 12, 14 și 15). Aceste diferențe între cele două manuscrise avute în vedere (CM 26 și CRV II 290, dubletul 1) nu pot fi explicate decât printr-un original diferit (și, poate, comun).

[16] În transcrierea Anei Dumitran, pasajul este interpretat greșit, ca: „O, vai de mișelul suflet” (*Poarta ceriului*, p. 166).

[17] Ana Dumitran interpretează și aici greșit pasajul, redându-l în forma: „te vei găta” (*loc. cit.*).

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

Originalul şi sursele textului. Originalele cazaniilor sunt dificil de identificat, ele fiind uneori realizate prin cumularea, segmentarea şi recompunerea textelor aflate deja în circulație, alteori fiind creații noi, fie traduse, fie inițiative personale de comentarii pe marginea unor pasaje biblice[18]. Sursele folosite sunt diverse, putând fi de la apocrife la diverse omilii din perioada patristică; oricum, repertoriul de surse al unei cazanii poate fi dificil de identificat fie din cauza interpolărilor, fie din cauza modificărilor operate[19].

În textul nostru, se pot decela două pasaje preluate din *Cuvântul la ieşirea sufletului* al Sf. Chiril al Alexandriei, sursă menționată în text drept „canonul ieşirii sufletului" sau „canonul sufletului". De asemenea, ideea că preoții sunt „procatoriu [= avocat] morților" şi-ar putea avea originea într-o predică a Sf. Augustin, care le conferă acest statut martirilor[20]. Se mai pot identifica şi câteva pasaje biblice: în introducere se citează din *Epistola către evrei* XIII, 14 („aice într[u] <această> lume nu avem oraş lăcu<i>toriu, nici casă stătătoare"), iar pe parcursul textului se mai citează din prorocul David (*Psalmul* LXXXIX, 10-11: „Cine ajunge 70 de ani şi pătreace de <a>junge 80 de ani, el iaste <în> trudă şi boală, nici iaste viiu, nici mort" şi *Psalmul* CII, 15: „Ca o floare ne arătăm şi <ca> o umbră trecem", pasaj care ar putea fi însă mai bine asemănat cu *Iov* XIV, 2). De asemenea, formulări identice sau asemănătoare, nespecifice, se pot găsi şi în texte româneşti destul de vechi, cum ar fi *Moltivenicul* publicat de N. Drăganu sau fragmentul al doilea din *Cugetările în ora morții* aflate în *Codicele sturdzan*, ceea ce probează ideea că sursele fac parte din rândul textelor cu circulație mare în cursul timpului. Dar din rândul surselor nu fac parte doar locurile comune, consacrate într-o anumită tradiție funebră, ci şi anumite imagini cu valoare literară, cum este de exemplu ideea că, oricât de mult ai trăi, la moarte viața îți pare ca şi când ai fi intrat pe o uşă şi ai fi ieşit pe alta, idee pe care o mai întâlnim preluată şi în testamentul mitropolitului Dimitrie al Rostovului[21]. De asemenea, faptul că întâlnim imagini comune altor cazanii probează caracterul variat al surselor folosite pentru compilarea textului.

Manuscrisul de pe care a fost copiată cazania aflată la Biblioteca Academiei Române trebuie să fi provenit din nordul țării, după cum o arată trăsăturile fonetice şi lexicale caracteristice acestei zone, care predomină în text. Dar este posibil ca, de-a lungul istoriei textului, acesta să fi ajuns şi în Muntenia, sau cel puțin să fi trecut prin mâna unui copist muntean (vezi, mai jos, considerațiile lingvistice). Din acelaşi original descind atât manuscrisul nostru, cât şi manuscrisul sibian, însă între respectivul original şi manuscrisul nostru a mai fost probabil un intermediar.

[18] Vezi Dumitran, *Poarta ceriului*, p. 17.

[19] Jan Nicolae, *Studiu introductiv*, în *ibidem*, p. XIII.

[20] „Martyres advocati nostri, et tamen unus advocatus noster Christus. [...] Pro aliis fidelibus defunctis oratur, pro martyribus non oratur: tam enim perfecti exierunt, ut non sint suscepti nostri, sed advocati" (J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, 1863, tom 38, col. 1295)

[21] Vezi Gabriel Ştrempel, *Scrieri în versiune românească şi traducerea mitropolitului Dimitrie al Rostovului în colecțiile Bibliotecii Academiei Române*, în LR, LVII, 2008, nr. 4, p. 475.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

Copistul. Textul nu este semnat, dat fiind că nici de finalizat nu a putut fi finalizat, însă identificarea copistului se poate face pe baza însemnărilor existente pe tipăritura pe care este copiată şi textul cazaniei.

Nu există decât două persoane care au lăsat însemnări pe tipăritura respectivă: o însemnare aflată pe interiorul copertei 2 îi aparţine preotului Simeon Meciu, datând de la 4 ianuarie 1767, data la care acesta cumpără şi donează în acelaşi timp *Strastnicul* fiilor săi: „Eu, mai jos iscălit, dau această carte, *Strasnic*. O a*m* cumpărat cu 3 florinți. O am cumpărat cu bani direpți pă sama fiilo*r* miei în anu*l* 1767, ianuar 4 zile. Popa Simeo*n* Meciu". Fiind o carte de slujbă, probabil că fiul sau fiii lui erau tot preoți, iar acesta cumpără cartea şi le-o donează lor.

Alte două însemnări îi aparţin probabil unuia dintre fiii săi, Anania Meciu, care se identifică drept „paroh din Binifalva/Benifalva". Cea mai veche dintre cele două însemnări, aflată la finalul predosloviei, datează din 1785 şi are caracter meteorologic, precizând că la „paştele unguresc" au fost un ger atât de mare, încât i-a înghețat cuminecătura în potir în timp ce oficia slujba liturghiei, iar ca urmare a gerului s-a scumpit fânul: „NB: În anul 1785, martie în 16 zile au fost în zioa de Paşti, Paştile ungurilo*r*, ger şi frig cât au înghețat sfânta cuminecătură în potir slujind sfânta liturghie. Lângă aceasta, vica de fân au fostu cu 3 florinți, ba încă mai pă urmă au fostu fânul şi într<-un> galbâ*n*. Scris-a*m* eu, Meciu Ananie, paroh din Binifa<lva>.

Cealaltă însemnare a lui Anania Meciu, şi ultima din punct de vedere cronologic, reprezintă „actul" prin care el donează *Strastnicul* bisericii din Benifalva: „Această carte sfântă *Starstnic* o dau pă sama sfintei besărici di*n* Benifalva. Eu, Meciu Ananie paroh, o am dat pă sama sfintei besărici din Benifalva. O am dat pomană vecinică. Cine o are înst<r>einare să fie afu<ri>sit şi blastămat şi de mine, şi de Dumnezeu. Nici pruncii(?) miei(?) să nu îndrăznească a o streina de la această sfântă besărecă. 1790(?), martie 21. Meciu Anania" Nu putem spune cu precizie, dar după toate probabilitățile anul este 1790; slova respectivă nu poate fi decât cervu, deşi nu seamănă cu niciun alt cervu întâlnit în text sau în însemnările sale.

Cei doi preoți înrudiți au scrisul foarte asemănător, fiind dificil de diferențiat între ei; chiar şi grafii specifice sunt comune (de exemplu, cuvinte în care slova ѣ are valoarea *ă*). Însă cel al cărui scris seamănă cel mai mult cu scrisul cazaniei este Anania Meciu. În plus, atât Anania Meciu, cât şi copistul cazaniei sunt caracterizați de neatenție, sărind peste litere, silabe sau chiar cuvinte întregi, în timp ce Simeon Meciu scrie mai atent. Exemple din însemnări: *într<-un>*, *afu<ri>sit*, *înst<r>einare*; pentru exemplele din cazanie, a se vedea textul mai jos. Chiar şi prescurtarea numelui lui Dumnezeu din a doua însemnare a lui Anania Meciu este cea folosită cu precădere de copistul cazaniei: *Dzeu*[22]. Prin urmare, considerăm că Anania Meciu este cel care a copiat cazania pe acest exemplar din *Strastnicul* tipărit la 1753.

[22] Prescurtările numelui propriu *Dumnezeu*, în cele 13 ocurențe, sunt repartizate astfel: *Dzeu* (8), *Dmnezeu* (3), *Dmnzeu* (1), *Dizu* (1).

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

Datare şi localizare. În ce priveşte localizarea, trebuie identificată localitatea ce purta numele Benifalva/Binifalva în anii 1785–1790. *Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania* al lui Coriolan Suciu indică două localităţi care au purtat această denumire: Beneşti, din jud. Arad, şi Benesat, din jud. Sălaj, la graniţa cu jud. Maramureş[23]. Toate informaţiile indică spre Benesat.

În primul rând, Beneşti este atestat cu numele Benyefalva în 1913, deci târziu; anterior, în secolul al XIX-lea, a purtat numele Benyesd[24]. Benesat în schimb are o atestare din 1733 pentru numele Benyefalva şi din 1750 pentru Benefalva[25]; chiar dacă ulterior a preluat o denumire mai veche, Benedekfalva (atestări pentru acest nume există din 1505, 1760–1762[26] şi 1794[27]), numele localităţii a tot fluctuat până spre jumătatea secolului al XIX-lea: Benyefaleu (1850), Benedekfalva şi Beniefalău (1854)[28].

În al doilea rând, exemplarul din *Strastnic* pe care se găseşte cazania noastră a fost donat Bibliotecii Academiei Române în anul 1922 de Laurenţiu Bran din Zălau (vechea denumire, până prin anii 1970, a oraşului Zalău), aflat la 45 de kilometri distanţă de Benesat.

În al treilea rând, în *Şematismul veneratului cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureşului pe anul 1932*, apare un Simeon Meciu, paroh greco-catolic în Traniş, care se află la aproximativ 10 km distanţă de Benesat[29]. Acest Simeon Meciu s-a născut în 1864, conform aceluiaşi *Şematism*[30], şi cel mai probabil se înrudea cu preoţii Simeon şi Anania Meciu care semnează pe acest *Strastnic*[31]. Ceea ce înseamnă de asemenea că aceştia erau preoţi greco-catolici.

În ce priveşte datarea, este clar că Anania Meciu nu putea copia cazania decât după anul 1767, când Simeon Meciu cumpără acest exemplar din *Strastnic* şi îl dă fiilor săi. De asemenea, nu putea copia cazania mai târziu de anul 1790, an în care el însuşi donează cartea bisericii din Benesat. Dar în ce condiţii a copiat această cazanie şi din ce motive?

Informaţii utile aflăm din acelaşi *Şematism* pe anul 1932. Astfel, aflăm că localitatea are o parohie veche din 1782 şi o biserică de piatră zidită în 1790,

[23] Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, Bucureşti, 1967, vol. I, p. 71.
[24] *Ibidem*, p. 70.
[25] *Loc. cit.*
[26] *Loc. cit.*
[27] *Novum calendarium ad annum MDCCXCIV*, Claudiopolis, Martin Hochmeister, [1794], p. 15.
[28] Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, p. 70.
[29] *Şematismul veneratului cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureşului pe anul 1932*, Baia Mare, 1932, p. 31, 35.
[30] *Ibidem*, p. 122.
[31] Urmaşii unei familii tind să rămână în aceeaşi zonă şi să aibă ocupaţii similare, după cum reiese şi din apariţia aceluiaşi nume de familie, Merce, la distanţă de aproape un secol în strânsă legătură cu biserica din Benesat. Astfel, în *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania pro anno a Christo nato MDCCCXXXV ab unione cum ecclesia romana CXXXVIII*, Blasii, Typis Seminarii Dioecesani, [1835], p. 206, parohul din Benesat este Joannes Mertse, iar în *Şematismul* din 1932, curatorul aceleiaşi parohii este Petru Merce (*Şematismul veneratului cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureşului pe anul 1932*, p. 60).

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

purtând hramul Sfinții Arhangheli[32]. Coroborând informațiile de mai sus cu cele obținute din însemnările lui Anania Meciu, putem presupune că el a fost probabil primul paroh al localității şi că şi-a copiat această cazanie la morți cu ocazia instalării în parohie, ca să-i fie de trebuință la oficierea slujbelor de înmormântare (de altfel, este semnificativ faptul că tipăritura-suport este tot o carte destinată slujbelor bisericeşti). Prin urmare, copierea cazaniei s-a efectuat undeva în jurul anului 1782, deşi dacă tipăritura a intrat în posesia lui în 1767, în urma donației lui Simeon Meciu, ar fi putut fi copiată oricând în intervalul acesta. Dacă avem însă în vedere instalarea acestuia într-o parohie nouă, probabilitatea este destul de mare ca acest eveniment să fi dus la inițiativa copierii acestui text de slujbă. Presupunem că, la darea în folosință a bisericii din piatră, în 1790, preotul Anania Meciu donează cartea bisericii, înzestrând-o astfel cu cele trebuincioase slujbelor.

CONSIDERAȚII LINGVISTICE

Grafie. O trăsătură specifică a grafiei acestui text o reprezintă notarea, uneori unitară, alteori variabilă, a sunetului *ă* prin slova e. De altfel, interesant şi, totodată, curios este că această trăsătură se întâlneşte şi în cele trei însemnări de pe tipăritură, atât în cele ale lui Anania Meciu, cât şi în cea a lui Simeon Meciu. Având în vedere zona de proveniență a copistului, cea mai plauzibilă explicație pentru această grafie ar fi că ea reprezintă o influență a scrisului cu litere latine şi ortografie maghiară[33].

Multe dintre aceste grafii sunt unitare:

- 12 ocurențe: *aceaste*;
- 5 ocurențe: *iate*;
- 4 ocurențe: *înşăletoare*;
- 3 ocurențe: *bucure* pentru *bucură*, *noastre* pentru *noastră*;
- 2 ocurențe: *afle* pentru *află*, *caute* pentru *caută*, *dare*, *greieşte*;
- 1 ocurență: *alte* pentru *altă*, *aretem*, *bega*, *betând*, *betrâni*, *boale* pentru *boală*, *câte* pentru *câtă*, *cumpăne* pentru *cumpănă*, *dulceațe*, *greim*, *împărație*, *îngheduiți*, *învețem*, *învețetor*, *lesăm*, *mile* pentru *milă*, *nedejduim*, *nestătetoare*, *slobode* pentru *slobodă*, *stetătoare*, *toate* pentru *toată*, *treieşti*, *trude* pentru *trudă*, *umbre* pentru *umbră*, *vemile*, *vezând*.

Există însă şi grafii alternante:

- *doară* este scris *doară* (2 ocurențe), dar şi *doare* (1 ocurență);
- *iară* este scris *iare* (4 ocurențe), dar şi *iară* (2 ocurențe);
- *iarăşi* este scris *iarăş* (1 ocurență), dar şi *iareş* (1 ocurență);

[32] *Şematismul veneratului cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureşului pe anul 1932*, p. 60.

[33] Pentru alte explicații, a se vedea Ion Gheție şi Alexandru Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985, p. 159.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

- *mă* este scris *mă* (2 ocurenţe), dar şi *me* (1 ocurenţă);
- *până* este scris *pâne* (4 ocurenţe), dar şi *până* (1 ocurenţă);
- *să* este scris *să* (26 de ocurenţe), dar şi *se* (1 ocurenţă).

Fonetică. În ce priveşte fonetica, predomină trăsăturile specifice graiurilor nordice:

- *e* neaccentuat > *i*: *direpţi*, *direpţi*<*i*> (dar şi *drept*), *nedireptul*, *prietinii*, *asămine* etc. Norma textului este cu *i*;
- *e̯a* final > *e*: *înainte* pentru *înaintea*, *asămine*;
- *i̯a* > *i̯e*: *ieu*, *ieni*;
- *ş* şi *ţ* sunt pronunţaţi atât dur, cât şi moale: *deşărt*, *iarăş*, *înghiţ*, *înşălat*, *înşălătoare*, *îş*, *mişălu*, *puţân*, *toţ*, *ţ-ai gătit*, dar şi *ascultaţi*, *blagosloviţi*, *deşert* (altă lecţiune posibilă *deşărt*), *înşeli* (altă lecţiune posibilă *înşăli*), *toţi* etc. Norma predominantă este cu *ş* dur, iar *ţ* moale;
- *p* şi *f* sunt pronunţaţi atât dur, cât şi moale: *nepăritoriului*, *pătrecanie*, *pătreace*, *scumpă* (fem. pl.), *fărice*, dar *petrecând*, *risipesc*. Norma predominantă este cu *p* şi *f* duri;
- *s* şi *z* sunt pronunţaţi atât dur, cât şi moale: *casăle*, *folosăşte*, *înfrumsăţate*, *să* (pron. refl.), *vesăli*, *zua*, dar şi *foloseşte*, *Dumnezeu*, *zioa*. Norma predominantă este cu *s* dur, *z* moale;
- *j* este în alternanţă cu *ğ*: *ajunge*, *ajuta*, *judeca*, *judeţ*, dar şi *agiuta*. Norma predominantă este cu *j*;
- *aşea* este în alternanţă cu *aşă*. Norma predominantă este *aşea*;
- *s* + *e*a > *a*: *samă*, *folosască*.

Morfologie. La morfologie sunt de reţinut ca trăsături nordice forma de plural *mâni*, forma de genitiv *aceştei*, pronumele negativ *nime*, interjecţia *iani*, în varianta *ieni* (cf. DA, s.v *ian*). Apare însă şi o formă specifică Munteniei[34]: forma de plural *picere*.

Lexic. Cel mai puternic indiciu al unei proveniențe nordice a textului este lexicul, cazania conţinând termeni specifici graiurilor nordice: *a custa*[35], *cust*, *marhă* (s. f. „vite"), *opăcit* (adj. „oprit, reţinut" < vb. *a opăci* „a opri, a împiedica, a reține"), *procator* (s. m. „avocat"), *a sudui*.

Mai trebuie reţinut şi substantivul *rafturi* (s. n. „harnaşamente de lux"), care a intrat în limba română din limba turcă şi este întâlnit în texte din Moldova şi Muntenia (cf. DLR, s.v. *raft*[2]). Acesta apare doar în cele două manuscrise asemănătoare (CRV II 290 D_1 şi CM 26), posibilă dovadă că originalul după care au fost copiate părăsise Transilvania. Astfel de forme „exotice" (*picere*, *rafturi*) în text sunt datorate probabil intervenţiei unor copişti din afara spaţiului geografic transilvan.

[34] Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 385, 444; Alexandru Mareş, *Numele de familie al logofătului Vald din Mălăieşti: nume moştenit sau nume imaginat?*, în LR, LX, 2011, nr. 1, p. 97.

[35] A se vedea totuşi exemplul 11 de mai sus, unde verbul *a custa*, care apare în alte manuscrise, este înlocuit în textul nostru cu sinonimul *a trăi*.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

CONCLUZII

Cazania identificată pe unul din exemplarele *Strastnicului* tipărit în 1753 (CRV 290, dubletul 1, de la Biblioteca Academiei Române) este o omilie funebră cu o circulație mai restrânsă, copiată, după toate probabilitățile, în jurul anului 1782 de Anania Meciu, la instalarea ca paroh în Benefalva (actualul Benesat, j. Sălaj). Trăsăturile lingvistice ale textului sunt specifice zonei nordice, de unde este originar şi copistul, dar unele dintre ele (puține la număr şi caracteristice Munteniei în special) nu se pot explica decât printr-o filiație ce include un manuscris care a circulat şi în afara Transilvaniei. Textul cazaniei se mai regăseşte în alte trei manuscrise, dar manuscrisul cu cele mai multe elemente în comun cu copia de care ne-am ocupat este cel aflat la Biblioteca Județeană „Astra" din Sibiu. Cele două descind dintr-un original comun, dar este posibil ca între respectivul original şi copia de față să mai fi existat un intermediar.

Notă privind ediția

Am marcat prin paranteze pătrate [ ] reconstituirile de text în locurile unde suportul a fost deteriorat, iar prin croşete < > întregirile textului operate după manuscrisul cel mai apropiat, CM 26. Dată fiind particularitatea de grafie a copistului, care nota uneori sunetul *ă* prin slova e, am ales transcrierea acestei slove cu *e* în cuvinte ca *foloseşte* sau *Dumnezeu*, conştienți fiind totuşi că există şi posibilitatea pronunțiilor *folosăşte* şi *Dumnezău*.

I^{v} **Cazanie oamenilo*r* celor morți**

Carte 50.

Ascultați[36], creştini blagosloviți[37] cari v-au adus milostivul Dumnezeu la pătrecanie acestui boieriu sau fămeie carele l-au poftit Dumnezeu din întru această[38] lume înşălătoare[39] şi trecătoare şi nestătătoare[40]!

Iată[41] că Dumnezeu au rânduit preoții să fie procatoriu morților şi învățător[42] viilor. Direpț aceea, creştini[43] blagosloviți, iată[41] că învățăm[44] pre<cum> zice Pavel apostol, că aice într[u] <această>[45] lume nu avem oraş lăcu<i>toriu, nici casă

[36] Scris: aask¶ˡñacÎi.
[37] Scris: blāvicÎi.
[38] Scris: açasñe.
[39] Scris: äþßleñoare.
[40] Scris: nesñßñeñoare.
[41] Scris: Õñe.
[42] Scris: äveceñoŧ.
[43] Scris: krewiniÏ.
[44] Scris: ävecem.
[45] Întregit după CM 26.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

stătătoare[46]. Dară[47], creştinilor, întru ce ne nădăjduim[48], dacă nu <pu>tem vieţui întru această[38] lume să fim de uric? Ieni să vedem, dacă vine moarte la noi, ce ducem dintru această[38] lume? Ieni căutaţi, creştini, u<n>de-i auru*l* şi argi<n>t[ul], unde-i marha, u<n>de-s cai<i> cei împodobiţi cu raf<t>uri, u<n>de[-s] hainele cele scumpă, u<n>de-s casăle cele împodobite cu de tot binele şi înfrumsăţate, u<n>de iaste viaţ[a] aceştei lumi toate! Ien<i> căutaţi[49], creştinilor, că nimică nu folosăşte înai<ntea> morţi<i>, ce rămâ*n* şi sânt în deşărt[50] <şi>[45] pieitoare!

O, vai de noi, creştinilor, dară[47] ce răspuns vom da înainte înfricoşatului[51] judeţu pen<tru> faptele noastre cele spurcate ce am făcut şi facem întru această[38] lume slobodă[52]? Ien<i> căutaţi[53], creştinilor, că, viind moarte la noi, ne află[54] negătiţi, neispoveduiţi, necuminecaţi[55] şi cu toate faptele cele reale îngreoaţi[56]!

Iată[41] că întru[57] această[38] lume cum am fi un ceas, aşă ne îndulcim, iară[58] în veacul ce vine în vecie[59] ne vom amărî şi ne vom munci în focul nestins pentru păcatele noastre. Iară[58] direpţi<i> să vor lumina şi să vor vesăli în vecie şi păcătoşi<i> să vor întuneca şi vor fi legaţi de mâni şi <d>e picioare şi vor fi arunc[a]ţi în matca foculu<i> nestins. Pre<cum> zice prorocul David: „Ca o floare ne arătăm[60] şi <ca>[45] o umbră[61] trecem”. Şi să răsipesc oameni<i> toţ de pre acest pământ.

II[r] Ien<i> caută[62], creşti[ne] // şi nepricepute oame şi opăcit şi îngridit <cu>[45] m<r>ejile nepăritoriului şi cu lăcomie lumi<i> aceştia fiind înşălat, poftind tot <la>[45] bogăţi<e>, moarte vine ca furul la tine şi te află[54] negătit, neispoveduit şi negrijit şi cu toate faptele reale împresurat!

Ien<i> caută[62], creştine, că nu-ţi foloseşte[63] binele de pre acest pământ, ce to*t* rămâne aice, iară[58] tu mergi de pre această[38] lume de <la>[45] binele tău <numai>[45]

[46] Scris: sñeñßñoare.
[47] Scris: dare.
[48] Scris: nede¥d¶Ïm. Altă lecţiune posibilă: *nedejduim*.
[49] Scris: kß¶ñacÎi.
[50] Scris iniţial: äderñ, apoi corectat prin tăiere cu o linie a ultimelor două slove şi adăugarea ultimei silabe scrise corect.
[51] Scris: äfrinaþat¶l¶Î.
[52] Scris: slobode.
[53] Scris: k¶¶ñacÎ.
[54] Scris: afle.
[55] Scris: nek¶minekacÎi.
[56] Scris: ägreÿcÎi.
[57] Scris: äñra.
[58] Scris: Õre.
[59] Scris: veчeÏ.
[60] Scris: areñem.
[61] Scris: umbre.
[62] Scris: ka¶ñe.
[63] Scris: folasewe.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

cu trei coți de pământ! O, vai de tine, sărace oame, căce nu te grijeşti până[64] trăieşti[65] pe aceas[tă] lume să te pocăieşti de păcatele tale!

Pre<cum> grăieşti[66] la canonul[67] ieşiri<i>[68] sufletului, că atunce, în vreame morți<i> tale, văzând[69] fa<p>tele tale cele reale, să apropie duhurile cele real[e] cu mare osârdie să apuce sufletul tău. Şi îngeri<i> lui Dumnezeu stând de-a darapta, atunce[70] neavând mişălu suflet ce face, fiind îngrozit de moarte şi înspăimântat[71], întinde-ş mânile cătră[72] frați<i> lui şi cătră[72] prietini<i> săi să-i ajute şi să-i folosască, şi nime nu-i poate agiuta. Cătră[72] îngeri ochii îş rădică şi în d[e]şert: „Miluiți-mă, presfinți îngeri<i> lui Dumnezeu, şi mă îngăduiți[73] un <an>[45] să mă[74] pocăiesc[75] de păc[a]tele meale!" Atunci vor răspunde îngeri<i> zicând: „Ieşi, suflete, <că anii tăi>[45] s-au sfărşit şi veacul tău s-au umplut şi zilele ta<le> s-au scurtat, c-ai mâncat binele tău în viața ta, că porunca lui Dumnezeu iaste să ieşi, suflete, din trupul tău! Şi [ia] aminte, suflete, să-ți cunoşti trupul, ca la zioa de județ iară[58] vei veni de te vei băga[76] în trupul tău şi te vei face om şi <vei>[45] mearge înai<n>te înfricoşatului[77] <județ>[45] de vei da sama de faptele tale ce-ai lucrat întru această[38] lume".

Pute*m* lua sama, creşti<ni>lor, câtă[78] dulceață[79] avem întru această[38] lume şi cu cât amar lăsăm[80] această[38] lume la moarte[81] noastră[82]. Ori bogat, ori sărac, pre
II[v] toți vine asămine, că moarte de împărat nu să teme, / de domnu nu i frică, de bătrâni[83] nu i ruşine, de tineri nu i milă[84].

Ce să ne aduce*m* aminte ce este viața noastră[82], pre<cum> zice prorocul David: „Cine ajunge 70 de ani[85] şi pătreace de <a>junge 80 de ani[86], el iaste <în>[45]

[64] Scris: pßne.
[65] Scris: ñreewi.
[66] Scris: greewi.
[67] Scris: kanÿn¶la.
[68] Scris: ewiri.
[69] Scris: veză^{n}d.
[70] Scris: a¶ñ¶nчe.
[71] Scris: äspßimmånñañ.
[72] Scris: kßñre. Altă lecțiune posibilă: *către*.
[73] Scris: äged¶icici. În loc de g a fost scris inițial d, apoi modificat în g.
[74] Scris: me.
[75] Scris: pokßeskß.
[76] Scris: bega.
[77] Scris: äfrikaþat¶l¶l.
[78] Scris: kßñe.
[79] Scris: d¶lчaчe.
[80] Scris: lesßm.
[81] Scris: maorme.
[82] Scris: noasñre.
[83] Scris: beträni.
[84] Scris: mile.
[85] Scris: anÎi.
[86] Scris: anni.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

trudă[87] şi boală[88], nici iaste viiu, nici mort". Drep*t* aceea în veacul de demult au custat oameni câte opt sute de ani; cân*d* au murit, aşea le-au[89] părut de cum ar fi întrat pre o uşă şi <ar>[45] fi ieşit pre alta: aşea le-au[89] părut de puțân custul de spre această[38] lume. Deci fărice de ceia ce-au făcu<t> bine şi fac <bine>[45] pentru sufletele sale. Pentru aceea trebuieşte, creşti<ni>lor, în tot ceasul şi în toată[90] vremea să avem fapte bune şi să ne pocăim şi să ne ispoveduim ca să ne afle moarte în lucrurile cele bune, cu inime curate, cuminecați, precu*m* zice la Scriptura sfântă[91], că oare cu <ce>[45] fapte te va afla moarte, într-aceea[92] te va judeca Hristos. Precu*m* zice iarăş[93] la canonu sufle<t>ului că, daca vine moarte la om, unde-s tinerețele, u<n>de-i vitezie, u<n>de-s ochii cei frumoş, u<n>de-i frum<se>ța trupului, u<n>de-s poftele şi umbletele trupului nostru, u<n>de-i binele lumi<i> aceşti?" Toate zac în pământ, viermilor date şi mâncate. O, lume înşălătoare[39] şi strecătoare, cum ne înşeli[94] şi ne amețeşti, şi apoi ne înghiț în pământ şi ne tragi la iad!

Pentru aceea, creştini<lor>, au doară şi acest boieru sau frate, <dacă ar>[45] fi ştiut când va veni moarte <aşe>a[45] degrabă, au doară nu s-ar fi grijit şi s-ar fi ispovăduit de toate faptele[95] lui până[64] au custat şi <au fost>[45] viiu pre lume? Ci acum el mearge pre cale pre care niciodinioară[96] [n-]au umblat, şi merge înainte împăratului care niciodinioară[96] nu lu au văzut, numai cât au auzit spuind preoții di<n> Scriptura sfântă[97]. <Acum ți-i a merge, suflete,>[45] pre la vămile[98] acelor
179[v] duhuri reale şi viclene ce sânt şi lor date până la zioa / ce sânt lor date până[64] la zua de județ[99] să biruiască. Şi ieu sama sufletului şi aruncă în cumpănă[100] fa<p>tele cele reale a sufletului; de altă[101] parte, îngeri<i> lui Dumnezeu pune[102] iarăş fa<p>tele cele bune ale sufletului [lu]i. Iară de cumpănesc[103] faptele cele reale pre cele bune, atunce duhurile[104] cele reale îl apucă şi-l trag bătându-l[105] şi zicând: „Noao [a]i slujit şi a noastră[82] voie ai făcut, şi noi [c]u dragoste te-am aşteptat. Pasă

[87] Scris: ñr¶de.
[88] Scris: boale.
[89] Scris: la¶.
[90] Scris: ñoañe.
[91] Scris: sfñe.
[92] Scris: äñraaçeå.
[93] Scris: Õreþ.
[94] Scris: äþel‘. Altă lecțiune posibilă: *înşăli*.
[95] Scris: faññele.
[96] Scris: niçi ÿdiniÿare.
[97] Scris: sfßñe.
[98] Scris: vemile.
[99] Scris: ¥¶dedec.
[100] Scris: k¶mpßne.
[101] Scris: alñe.
[102] Scris: pßne.
[103] Scris: de ak¶m pßndesk. Corectură după CM 26.
[104] Scris inițial: d¶x¶rire, apoi slova l este scrisă peste slova r.
[105] Scris: beñänd¶l‘.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)

unde[106] ț-ai [g]ătit!" Iară de biruiesc faptele[95] cele bune pre [c]ele reale, îngeri<i> să bucură[107] şi sufletul încă să <ve>sealeaşte. Şi zic îngeri<i> lui[108] Dumnezeu: „Bucură[107]-te, suflete, că dobândeşti[109] împărăție[110] ceriului cu [f]a<p>tele tale cele bune!" Atunci îl <duc>[45] înai<n>te lui Dumnezeu [s]ă-l[111] închine, şi Dumnezeu să bucură[107] de el şi-l trimite [la][45] chimpi<i> Edemului, la loc de odihnă, până[64] la zua [d]e județ.

Pentru aceea şi acest boieriu sau frate anume, care l-au pofti*t* Dumnezeu dintru[112] această[38] [lu]me înşălătoare[39] şi <stă>[45] înai<n>te casi<i> lui cei pieitoare, iată[41] că acum, precu*m* vedeți toți cu ochii voştri, cu picere<le> lui nu poate umbla, că mânile nu le poate rădica, că cu ochi<i> [lui n]u poate căuta, cu gura lui nu poate [gră]i. Pentru aceea noi, preoți<i>, grăi*m*[113] cu cu[vân]tul lui Dumnezeu şi cu cuvântul[114] ace[st]ui suflet şi trup că, petrecând [în]tru această[38] lume[115] înşălătoare[39], iată[41] acum [să a]flă[54] greşit[116] şi vinovat înai<n>te lui [Dumnezeu][45] şi înai<n>te dumilorvoastre şi [aşea][45] [g]răieşte[117] şi să roagă de zice: „Doară[118] a[m greş]it cuiva cu ceva, <au>[45] cu gura mea sau [cu tr]upul meu, au <în>[45] trezie sau în beție, sa[u am lovi]t[45] pre cineva sau am suduit [pre cinev]a[45] sau am obiduit pre [cineva sau][45] am ocărât pre cineva […] sau am luat de la cineva […]".

PHILOLOGICAL AND LINGUISTIC OBSERVATIONS REGARDING A MANUSCRIPT FUNERAL HOMILY FROM THE END OF THE 18TH CENTURY

(Abstract)

In this paper, we present a text edition of a short funeral homily written on the white pages of a printed book from 1753. The edition is accompanied by philological observations regarding the text itself, the copyist, the date and place when the copying took place, and also a short discussion of the linguistic particularities of the text.

Cuvinte-cheie: cazanie, text funebru, ediție, Strastnic, oameni morți.

Keywords: cazanie, funeral text, edition, Strastnic, dead people.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[106] Scris: udei.
[107] Scris: b¶k¶re.
[108] Scris de două ori.
[109] Scris: dobändewe.
[110] Scris: äpßrecïe.
[111] Scris: sel.
[112] Scris: diñra.
[113] Scris: greim.
[114] Scris: k¶vänññ¶l.
[115] Scris: l¶¯me.
[116] Scris: griþim.
[117] Scris: greewe.
[118] Scris: doare.

BDD-A29404 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:52 UTC)